

Terpentínová noc

V kaluži šiestich farieb sa váľa chôdze neschopné dieťa. Medzi regálmi, igelitovými taškami a fľašami leží jeho terpentínom na smrť uspatá matka. Pred hodinou rozbila výklad obchodu Chemolak, aby uľavila svojej slabosti. Besná tupou túžbou otvárala všetky nádoby a plechovky. Tie farebné hádzala o zem. Napokon v poslednej uličke našla priezračnú tekutinu voňajúcu jej snami. Oblievala sa svojim šťastím, dýchala ho a v extáze a zabudnutí sa nalogala bez zábran.

Na strope bliká rozmlátené svetlo a z tmavého rohu sa rozlieva ťahavá skladba temnej farby. Chlapcove drobné ruky ťapkajú po oranžovej a fialovej, jeho oblečenie nasakuje červenou, jedna noha sa váľa v žltej, druhá v modrej a chodidlá rozprskujú zelené kvapky. Ak by duša jeho matky vyletela na plafón a naposledy sa pozrela na svoje dieťa, videla by jeho prvý obraz na bielom podklade studenej dlažby. Chlapec uzavretý vo farebnom sexagóne. Nechýbalo veľa a o dušu a pľúca by prišiel aj on – Terp, ako ho nazval vysoký policajt privolaný k alarmu z práve vykrádaného obchodu. O chvíľu sa k blikajúcemu majáku pripoja aj svetlá a húkačky sanitky.

Keď sa nad ránom chlapec prebudí, očistený a ošetrený, biela farba izby, prestieradiel a nábytku ho takmer oslepí. Nemôžu ho utíšiť. Chýba mu matka, vravia si. Ide však o niečo iné, v príliš jasnom svetle rána nerozoznáva farby. Keď si oči privyknú, všade je len biela, ale aj tá stačí na to, aby sa utíšil. Pohľadom márne hľadá ostatné. Po prevoze do hniezda záchrany sa však znovu vracajú a začnú ho svojou prítomnosťou zamestnávať.

V okennom ráme

Neskôr ho prevezú o šesťdesiatštyri a pol kilometra severozápadným smerom do domova situovaného na perifériu viac

ako päťdesiatistisícového mesta. Chvíľu trvá, kým sa detská myseľ zorientuje a on môže konečne pomaly začať vnímať sám seba. Krik detí sa mieša s krikom vychovávateľiek. Smrad exkrementov zaniká v pachoch vývarovne. Kombinácie farieb na stenách nedávajú zmysel. Terp preskúmava všetko, čo ho obklopuje. Neponáhľa sa, podvedome si všíma spomalenie času. Dni sa vlečú a zdá sa, že len rytmus tunajšej rutiny ich dokáže preklápať cez polnoc. Terp si presne pamätá, kde sa na jeho kovovej bielej posteli nachádzajú hrdzavé odreniny a akého sú tvaru. V izbe s ním spáva ďalších päť chlapcov, ich mená si ani neskúša zapamätať. Nezáujímajú ho. Už vie spraviť pár krokov, oveľa radšej však po béžovom linoleu lozí. Podlaha vonia dezinfekčnými prostriedkami ako posledná spomienka na matku.

Prejde mnoho mesiacov, kým sa mu konečne podarí vyškriabať sa na nízky gauč a pozrieť von oknom. Už sa vie postaviť a urobiť niekoľko neistých krokov. Z hrdla sa mu tlačia prvé neurčité slová. Dômyselne si vytvorí provizórne schody z väčších plyšových zvierat. Rukami nadšene búcha po bielom parapete s uschnutými muchami. Prvé dni si obzerá len priľahlý park. Množstvo podnetov mu bráni hľadiť ďalej. Pokrivená borovica sa od ostatných stromov odlišuje originálnymi tvarmi. Cíti ju až k oknu, aj keď netuší, že z nej vyteká živica. O pár dní sa očami vyberie po ceste križujúcej park. Jej ohyb za otvorenou bránou mu pripadá tajomnejší než obrazce mihajúce sa počas dlhých nocí na strope. V jeho predstavách môže taká cesta viesť kamkoľvek. Ešte ďalej si všimne rieku a ak je dosť trpezlivý, zazrie aj červený čln. Pripadá mu neuveriteľné, koľko toho vidí cez jedno okno. Možno by aj zahrešil, ale nemá v slovnej zásobe nadávky. Najprv krátko zvýskne, prestupuje na gauči a malými pästami udiera do opierky.

„Čieuno čieuna!“ vykrikuje napokon, aby si ulavil. A potom to zbadá. Kontúry starej fabriky. Vysoké budovy, steny sčasti rozpadnuté, ale väčšina z nich vyzerá pevná, niektoré okná ani nie

sú rozbité. Zaostruje zrak, otvára ústa a hlasno dýcha. Vtom ho ktosi schytí. Vôbec si neuvedomuje, že vychovávateľka naňho už dlhšie opakovane volá. Prenesie ho do jedálne a posadí pred granadír. Dvakrát ho napne. Trhá hlavou zo strany na stranu.

„Jedz!“ zavelí.

Keď odmietne, prudko ho schytí a druhou rukou ho začne štopať. Lyžica mu naráža o zuby, hnus mu padá na šedé tričko. Odporné flaky na čistom textile ho rozzúria. Vzpína sa a reve.

Neskôr sa zobudí vo svojej posteli, na sebe má nohavice a pyžamový vrch. Prázdny žalúdok ho upokojuje. Otočí sa a spí ďalej.

Na druhý deň ho osloví akýsi chlapec. Terp sa naňho ani nepozrie, sleduje obrazce na koberci. Najprv začuje zvuk papiera. Nieкто vzal hárok a premiestnil ho. Terpovi to v ušiach znie, akoby ktosi chytil kus plechu a zamával s ním vo vzduchu. Natočí sa k zdroju a ide za zvukom. Štvornožky prechádza pomedzi deti. Kúsok od cieľa sa začne predierať priamo cez ne. Odstrkujú ho, vykrikujú po ňom a nakoniec ho zvalia na zem. Väčší chalan ho kopne do brucha. Terp sa znova dostane na štyri a lezie ďalej, až sa zastaví pri hlbokkej otvorenej zásuvke plnej papiera.

„Ty si chceš kresliť?“ zaznie apatický hlas vychovávateľky v bielom plášti.

Skúmanie voskoviek

Nikto nevie, kedy má Terp narodeniny. Ostatné deti dostávajú jednoduchú želatínovú tortu a päť minút pozornosti. On nie a je za to vďačný. Mimo zorného uhla sa cíti príjemne. Obzvlášť od momentu, keď mu vychovávateľka ukázala, kde nájde plastový kontajner s voskovkami.

Pohľad na množstvo polámaných farebných pahýľov ho paralyzuje. Učiteľka pokrúti hlavou, otočí sa a odkráča preč. Keď sa

Terp preberie z uhranutia, najprv si pred seba začne rozkladať papiere a na ne zoraďuje kúsky voskoviek podľa farieb. Jeho malá hrud' intenzívne stúpa a klesá stimulovaná neznesiteľným vzrušením. Jasne cíti, že ak položí hrot na papier a mávne s ním, definitívne stratí kontrolu nad časom. Pomalé plynutie dní sa mu síce páči, ale škrtnutie voskovkou po bielom papieri mu pripadá ako najúžasnejšia vec na svete. Dvihne hlavu a rozhliadne sa po izbe. V rohu sa o čosi nahaňujú dvaja chlapci, dievčatá pri stole po sebe veselo pokrikujú a za oknom sa schyľuje k dažďu. Zhlboka sa nadýchne, pozrie na papier a ľahkým pohybom ruky rozhybe vlastné dejiny.

Vždy začína teplými farbami. Neobmedzuje sa formátom papiera, o formáte si rozhodne sám, stačí načrtnúť rámček. Ak by ho sledoval niekto čo i len so základným výtvarným vzdelaním, nechápal by, ako je možné, že také malé dieťa presne vie, čo robí. Nikto taký ho však nesleduje.

Za oknom sa striedajú dni s nocami. Akoby Terp rukou poháňal čas a švihom čmáral minúty s hodinami. Podvedome vníma prítomnosť vychovávateľiek stojacich nad ním. Vidí len ich bezfarebné topánky. Znepokojené komentáre však postupne utíchnu, zamestnankyne sa musia zaoberať vážnejšími záležitosťami.

V priebehu mesiacov sa neraz stane, že na celý domov zostáva len jedna vychovávateľka. Niektoré dni deti zostávajú úplne samé. Duchom neprítomný Terp si to však neuvedomuje. Vonku sa nestriedajú len ročné obdobia a to, čo podvedome mylne považuje za silvestrovské oslavy, nie sú ohňostroje.

Ďalej si nerušene čmára siete tisícich čiar. Mechanicky sa necháva odvlieť k stolu, aby sa najedol. Raz za čas periférne zachytí vysoké čierne bagandže, akoby sa interiérom prehnilo stádo kaukazských zubrov. Ale ani také niečo ho nerozhodí.

Na farebný podklad vrství chladné tmavé tóny. Intuitívne rozhoduje, kde ponechá odkryté miesta. Časti začmára úplne, inde jemné vrstvy červenej, fialovej a tmavomodrej vytvárajú nové subtílné odtiene.

Po dlhom, dlhom čase ho niekto zasype novými baleniami voskoviek. „Ivan Konstantinovič Ajvazovskij!“ zaburáca nad ním ktosi s ťažkým prízvukom a dunivo sa rozosmeje. Terp odlepí oči z bagandží a pozrie hore. Jeden z tých zubrov, pomyslí si a vráti sa ku kresleniu.

Konečne príde deň, keď vstane a vráti sa k oknu. Jedným okom pozoruje miesto s voskovkami, ak by bolo treba, bude ho brániť. Chlapci sa v priebehu rokov prišli párkrát pozrieť, ale na jeho kresbách nenašli domčeky a zvieratká. Utrúsili čosi škaredé a šli si po svojom. Terp už nepotrebuje plyšové hračky, aby vyliezol na gauč. Pohodlne naň vyskočí a poteší sa starým známym výhľadom. Musí byť práve zima, keď čas po dlhej dobe zase spomalí.

Borovicové roky

Vonku je nasnežené. Na takú krajinu mu stačí belosť papiera. Vychovávateľky sa síce nad novou sériou kresieb jedna po druhej čudujú, ale

v skutočnosti nedokážu oceniť takéto využitie farebnej redukcie u malého chlapca.

Terp intuitívne chápe pravidlá vzdušnej perspektívy. Ak je niečo proporčne nesprávne, začne sa ošívať, cíti sa nesvoj, akoby ho hrýzol štrikovaný sveter. Babku však nemá a tak to nemôže byť nešetrná vlna, ale vnútorný pocit. Kreslením a meraním si začne uvedomovať, že drží veci vo svojich rukách. Aj na dieťa je jeho zvedavosť divoká a ženie ho vpred. Práve chyba je to, čo ho dovedie k funkčnému zveličovaniu. Ak mu proporcie nesedia, podrobne a dlho skúma výkres. Robí to podvedome, prirodzene. Predmet zmenšený alebo zväčšený voči ostatným predmetom, k nemu vysielala iný typ energie, než predmety so správnymi proporciami. V prvom pláne to nie je technicky správne, ale ak pravidlo poruší v ideálnom momente alebo na správnom mieste, tak atypické proporcie zahrajú v jeho prospech. Nevie to pomenovať, nevie to opísať, ale jasne ten efekt vidí. Nadobudnutú vedomosť má uloženú v podvedomí a raz ju využije naplno. Teraz však fabriku v pozadí nakreslí jemnými chladnými tónmi, aby ustupovala do diaľky. Čiary nie sú dokonalé, nie sú geometricky presné, ale proporciám voči borovici v popredí nie je čo vytknúť. Starý ihličnatý strom ho uhranul. Kreslí ho stále dokola, zas a znova načrtával krivý kmeň, pahýle konárov a zelené ihličie. Po čase sa naň už nemusí pozeráť a kreslí ho bez čo i len malých nepresností. Na papieri stojí verná kópia. Začína kresliť jednotlivé výrezy borovice do rámečkov rôznych tvarov. Rozloží ju na súčiastky a potom ju nakreslí znova celú, týčiacu sa nad dvorom domova, nad jeho životom, nad ubiehajúcimi dňami a nad stratenou krajinou, o ktorej v zásade nič nevie.

Jeho rovesníci, opustené detské duše, cítia, že je iný. Lenže Terp nie je odvrhnutý kolektívom proti svojej vôli, je to jeho voľba. On odvrhol kolektív a deti to vedia. Bolo by im príjemnejšie, ak by s nimi chcel byť a oni by mu to nedovolili, ale takto musia uznať, že je silnejší. Už dávno sa nesnažia ho vtiahnuť do konfliktu a už vôbec nie

do priateľských debát. Nikdy sa s nimi nesmeje, ani keď nastane nečakaná zábava, potknutie alebo spontánne šaškovanie. Terpa vie zachvátiť prudký smiech, ale nikto nevie prísť na dôvod, čo mu je smiešne. Rehoce sa ako šialený na niečom, čo mu preblesklo hlavou alebo presvištalo pod voskovkami. Vždy sa však veľmi rýchlo vráti k vážnosti typickej skôr pre sústredeného dospelého človeka.

Deti ho naďalej obchádzajú a majú na to mnoho dôvodov. Až na jedno dievča, Avril, ako sa mu statočne predstaví. Je od neho asi o päť rokov staršia, možno preto sa ho nebojí. Chodíva sa pozerať na jeho performatívne kreslenie a Terp ju nezaženie. Neraz pendluje medzi gaučom a chlapcom, aby borovicu za oknom porovnávala s tou na papieri. Nemá pred ním prehnaný rešpekt ako ostatní. Živo a obdivne komentuje dokonalú podobu stromu. Chlapec raz za čas očami spočinie na jej výraznejšie hnedých pažiach a mimoriadne čiernych vlasoch.

Sneh ustúpi a príde jar. Deti chodia na dvor. Terp si borovicu pozrie zblížša, má chuť si na nej rozdriapať dlane. Stojí pod ňou a skúša si zapamätať strom zo žabej perspektívy. Zatúla sa ku kríkom pri plote. Na zemi leží zapáchajúca mŕtvola holuba. Chlapec si kľakne a so záujmom si operenca prezerá. Začne sa ohliadať okolo seba, kým nenájde vhodný kus konára. Časť si odlomí a premýšľa, ako by mohol koniec zaostriť. O chvíľu ho už brúsi o drsný brizolit na fasáde domu. Nikto si však chlapca nevšíma až do momentu, keď najstarší chalan upozorní ostatných. Všetci bežia k Terpovi a s hrôzou sledujú, ako pitve vtáka. On ich vôbec neregistruje a pokračuje v skúmaní anatómie holuba. Pre ostatných je len úchylný šialenec, ktorý nepozná hranice normálneho. Chlapec však chce a potrebuje pochopiť zviera viac do hĺbky, objaviť jeho mechanizmy a skúsiť im porozumieť. Aj jeho kreslenie je hlavne pitvaním sveta, snahou pozrieť sa na jeho vnútornosti.

Vôbec nerozumie, prečo naňho vychovávateľka kričí. Musí ísť spať bez večere. S takým niečím nemá žiadny problém, veľakrát vynechal jedlo bez toho, aby si to niekto všimol. Zamestnankýň už nikdy nebolo toľko ako na začiatku, naraz sú prítomné nanajvýš dve vychovávateľky. Terp nad personálnym obsadením domova a počtom dospelých vôbec nepremýšľa. Je mu úplne jedno, či je vychovávateľka sama alebo ich je tam pätnásť.

Po sérii obrazov mŕtveho holuba, ešte znepokojivejších než obvykle, sa zameria na fabriku za riekou. Na jej plné a rozbité okná, na samostatné budovy, komíny a plot. Kreslí vo svojej typickej intenzite, v tranze a ignorancii všetkého okolo seba. A z tohto tranzu ho vyruší Avril. Trhne s ním a pocíti hnev. Až po chvíli si uvedomí, čo dievča hovorí.

„Do tohto tunela chodí čln, červený,“ zopakuje zasvätene. „Nakres ho tam.“

Chlapec zostane zaseknutý. Červený čln dobre pozná, vída ho na rieke, ale Avril pri okne trávi viac času ako on. Jej ten výhľad úplne stačí, nemá potrebu ho prekresľovať a vďaka tomu dianie vonku pozná oveľa lepšie.

Pri jedle si zvykne sadnúť k nemu a neustále tému záhadného plavidla nadhadzuje.

„Čo sebe myslíš, že tam robí?“ Doráža naňho.

Terpa to napodiv neotravuje. Musí uznať, že ide o dôležitú otázku, ktorá jeho fantáziu podnecuje podobne ako samotné kreslenie.

Únos a útek

V prvej triede sa naučí písať. Nie všetko ho v škole baví, ale cíti, že prostredníctvom písmen sa dokáže dozvedieť viac aj o farbách

a kreslení. Písanie mu pripomína kreslenie, možno vďaka tomu sa učí lepšie než ostatní. Rýchlo pochopí aj počítanie a násobenie. Stále mu zostáva dosť času na voskovky. Na výtvarnej výchove však dostane možnosť vyskúšať si vodové farby. Má zakázané vziať si ich mimo triedu a po hodine mu ich hneď berú a odnášajú do akejsi skladovej miestnosti. Terp sa preto snaží využiť každú sekundu výtvarnej výchovy. Pozrie sa von oknom, na zadnom dvore stojí vyššie čierne auto. Začne jeho tieňom a dá mu plnú čiernu farbu. Následne sa vrhne na samotné vozidlo, vtom si však uvedomí, že je tmavšie než jeho tieň. Musí začať nanovo, tentokrát farbu viac zriedi s vodou a tieňu nedá najsýtejšiu čiernu. Pochopí, že z jednej farby vie stupňovaním spraviť aj dvanásť odtieňov. Naučí sa na spektre sýtosti začínať od stredných stupňov a tým si necháva otvorené možnosti. Avšak netuší, že v ten deň sa nájde ešte temnejšia farba, na ktorú nie je pripravený.

S Avril vonku stávajú na múriku, do ktorého sú zapustené tyčky pre pletivo a živo diskutujú o továrni za riekou. Na sebe šedivé bundy.

„Čo ty sebe myslíš, či tam dakto žije?“ pýta sa, ako keby namiesto továrne hľadeli na nočnú oblohu.

„Určite je tam život, inteligentnejší ako tu,“ odpovie Terp podkutý pár starými detskými encyklopédiami.

„Ak sú tam zvieratá, tak máš pravdu, tie sú rozumnejšie ako vychovávateľky,“ vravela Avril s hranou vážnosťou. Pozreli na seba a obaja sa rozosmiali. Vedel, že jej čierne oči si zapamätá navždy.

„Ko to vie, čo je dnuká.“ Dievča prstami prudko prechádza po drôtených častiach plota.

Terp pri jej slovách zasnene sleduje vzdialenú budovu a skutočne si nevie ani len vyfantazírovať, čo sa v továrni nachádza. Ale priťahuje ho ako materská loď. Počujú vychovávateľku, je čas večere, potom hygiena a spánok. Terp chodí spávať neskôr, už mu nikto nezakazuje kresliť pri zažatej lampe. Nejakú dobu nastávali

dlhé výpadky elektriny, vtedy aspoň pozeral von oknom na nočnú rieku. Hľadá na ňu s vidinou červeného člna. Dodnes sa mu ho nepodarilo zahliadnúť vchádzať do tunela pod priemyselným komplexom. Pristihne sa, ako o Avriliných slovách pochybuje.

Už najmenej tisíci raz kreslí továreň, ale prvýkrát sa rozhodne, že kamarátke dopraje ten červený čln tam, kde ho videla vchádzať. Keď jej obrázok odovzdá, nevie vôbec spracovať jej radosť. Nikdy nikomu radosť cielene nespravil. Je to zvláštny pocit. Avril naňho svoje šťastie zrkadlovo prenáša a Terpa to fascinuje. Horí mu tvár. Keď ho dievča objíma, stojí v jej zovretí ako betónový stĺpik pri bráne pred domovom. Nevie kam sa má pozerať a už vôbec nevie, čo povedať. A tak zabodne oči do zeme, nehovorí nič. Po chvíli bez slova odkráča k svojmu hniezdu z voskoviek.

Ešte v tú chladnú noc ho prebudí dupot. Terp nepočul kaukazských zubrov už celé mesiace. Do toho sa ozve rázny hlas vychovávateľky prerušený dievčenským krikom. Chlapec začne hyperventilovať. Najprv má pocit zamrznutia, ale prerazí vlastnú paralýzu ako lad na Bajkalskom jazere a vyskočí na nohy. Prerúti sa cez dvere chlapčenskej izby a beží po dlhej chodbe. Vidí vysokých mužov, počuje ich slová, ale nerozumie im. Držia vychovávateľku, rehocú sa na jej vzdorovitosti a ďalší odnášajú dievčatá z ich izby. Nesú ich pod pazuchami, trepú sa im v rukách. Sú príliš malé, aby sa zo zovretia vymanili. Jeden z chlapov vlečie Avril. Terp sa k nemu bez rozmýšľania rozbehne a celou silou doňho vrazí. Rovnako sa mohol rozbehnúť proti stene. Na zemi dostáva kopance vysokými čiernymi bagandžami, až kým nestratí vedomie.

Ráno je čierne. Chlapec si myslí, že rozorvanie zažíva prvý raz. Nahlas reve, mykšluje s konštrukciou železnej postele, snaží sa roztrhať návliečky na vankúši, hryzie voskovky, trhá vlastné kresby. Ručí a dupe, až kým sa úplne nevyčerpá. Leží pod oknom na gauči, nenávisť zoviera v pästiach a medzi zaťatými zubami. Je biely deň, ale pre Terpa nastala strašná noc. Vychovávateľka sa pri ňom

opakovane pristaví. Ostatné deti sú vystrašené jeho správaním. Klakne si k nemu žena v bielom plášti. Chce povedať niečo utešujúce, pozerá na jeho prázdny pohľad, ale slová jej z úst nevyjdú. Zrazu na ňu chlapec nečakane pozrie. Prudko si sadne.

„Vráti sa?“ spýta sa nástojčivo. „Vráti sa? Avril sa vráti?“

Možno by mala byť radšej ticho, ale čosi v jeho hlase ju donúti odpovedať: „žiadna sa ešte nevrátila.“

„Kam ju vzali!“ skôr vykrikuje, než by sa pýtal.

„K východným hraniciam,“ odpovie vychovávateľka a zaváha. „Nájdu jej tam nejakú rodinu, bude sa mať dobre,“

Terp vie, že žena klame, počuje to celkom jasne, vidí ako sa mu očami vyhýba. Avril je stratená a on ju už nikdy neuvidí. To mu stačí na to, aby sa rozhodol.

Zbalí si pár voskoviek, v poslednej dobe ich musel začať šetriť. Dochádzali mu a kaukazský zubor so slabosťou pre umenie mu už žiadne nedoniesol. Terp sa hanbí, že ich vtedy prijal, ale ako mohol vedieť, čo sú tí muži zač. Nevie to ani dnes. Ich hlúpe pomenovanie má od vychovávateľiek, z ich úst znelo až obdivne. Musí odtiaľto odísť. Ženy v plášťoch ho neochránia, je nútený nájsť si bezpečné miesto a o jednom vie.

K voskovkám pridá aj najlepšiu kresbu z každej série. Ešte raz vybehne na gauč a pozrie do diaľky. Po rieke pláva červený čln. Ani tentokrát nezájde do kanála pod továrňou.

Z vešiaku si vezme erárnu prešívanú bundu v holubej šedi a bez obzretia vyletí z dverí. Cez malý parčík beží k plotu. Nevšimne si vychovávateľku na rohu, fajčí a najprv naňho nechápavo hľadí.

„Chlapče!“

Terp vyskočí na plot a lezie až k špicom v hornej časti. Kým sa cez ne prehupne, roztrhne si bundu.

„Okamžite sa vráť!“ zhúkne naňho zúfalá vychovávateľka.

Zoskočí na chodník. Pritlačí ústa k okám plotu a zakričí: „Čierno čierna!“ Nič horšie mu nenapadlo, aj keď bežné nadávky už dávno

poznal, žiadne tak nevystihovali temnotu, ako táto farba. Rozbehol sa k mostu a prekročil rieku.